

*Фіногенов Ю. С., кандидат педагогічних наук,
доцент, начальник навчально-наукового центру
фізичної підготовки та спортивно-оздоровчих
технологій НУОУ (м. Київ)*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРЕДСТАВНИКАМИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

В статті наведені результати оцінки ефективності системи фізичної підготовки Збройних Сил України представниками її функціонального керівництва та напрями оптимізації системи.

В статтє представлены результать оцєнєваня эффеєтвєннєстє сєстємє фєзєчєскєй пєдгєтєвкє Вєоружєннєх Сєл Укрєїнє прєдстєвєтєлємє фєнєєнєнєлєнєгє рєкєвєдствє, є тєкжє нєпрєвлєнє оптємєзєєчєє сєстємє.

Актуальність. Підвищення вимог до чинної системи фізичної підготовки військ в зв'язку з проведенням військової реформи викликає необхідність вдосконалення різних її ланок. Це обумовлено наявністю застарілих механізмів в управлінні та організації діючої системи фізичної підготовки військ, яка копіює ту, що існувала за радянських часів [3, 11, 12].

На важливість пошуку оптимальних шляхів удосконалення системи фізичної підготовки (ФП) в Збройних Силах (ЗС) України з урахуванням зовнішніх і внутрішніх її детермінант, національних особливостей геополітики, соціально-економічного стану країни звертають увагу іноземні фахівці країн, які вже мають відповідний досвід модернізації ФП в зв'язку з проведенням воєнної реформи (країни Північно-Атлантичного блоку НАТО, Російська Федерація) [2, 4, 6, 9, 10, 13].

Великий досвід у цьому напрямку було накопичено за роки існування Радянського Союзу, коли окремі підсистеми ФП неодноразово піддавалися корекції, що мали під собою відповідне теоретичне і практичне підґрунтя. За період становлення й розвитку Радянської армії на підставі фундаментальних досліджень сформовано теоретико-методологічне обґрунтування системи ФП військ, її концептуальні та організаційні основи, засади загальної та спеціальної фізичної підготовки [1, 5, 7, 8]. Інтереси національних кадрів вищої кваліфікації з теорії та організації ФП військ (які, переважно, сформувалися за роки незалежності української держави) знаходяться у сфері вирішення актуальних практичних питань підвищення ефективності фізичної підготовки переважно курсантів ВВНЗ. Загальні проблеми

функціонування чинної системи ФП ЗС України висвітлюються в працях Бородіна Ю.А. [3], Фіногенова Ю.С. [11], Чернявського О.А. [12].

Попри наявність певних досягнень з розробки теоретико-методологічних засад системи ФП ЗС, матеріалів з узагальнення досвіду функціонування й реформування аналогічних систем зарубіжних країн, вони лише частково можуть бути використані в опрацюванні напрямів з удосконалення національної системи ФП ЗС. Тому при визначенні основних напрямів і заходів щодо її оптимізації системи виникає необхідність орієнтації на специфіку та умови функціонування різних ланок системи ФП Збройних Сил України, проблеми та можливості їх вирішення, тощо. В зв'язку з чим є актуальним вивчення думки офіцерів, представників функціональної ланки керівництва ФП які щоденно стикаються з вирішенням проблемних питань на практиці і мають досвід з пошуку шляхів їх подолання а також оцінки ефективності функціонування системи ФП ЗС України.

Результати досліджень. Функціональне керівництво фізичною підготовкою у підсистемі управління займає провідну і вирішальну роль. Від знань, умінь, організаторських здібностей фахівця фізичної підготовки в значній мірі залежить виконання мети і завдань, які стоять перед ФП.

В зв'язку з чим думка цих фахівців щодо дієвості системи ФП військ та напрямів її реорганізації може бути слухною при розробці загальних рекомендацій. Для цього проведено дослідження з оцінки ефективності різних ланок системи ФП ЗС України за допомогою анкети, яка включала основні питання з концептуальних основ

системи ФП (спрямованість концепції ФП військ); управління процесом фізичного вдосконалення військовослужбовців (лінійне функціональне керівництво ФП); організації та забезпечення (матеріально-технічне, фінансове, медичне, наукове, методичне, інформаційне).

У якості експертів залучені фахівці вищої кваліфікації у військовій галузі знань, теорії, практики і організації ФП військ, про що свідчать керівні посади, які вони обіймають, та вищі військово-навчальні заклади, які вони закінчили. Так, серед експертів були офіцери керівної ланки управління ФП в ЗС України – начальники фізичної підготовки Видів Збройних Сил України (Сухопутних, Повітряних військ, Військово-Морських Сил), начальники ФП армійських та повітряних корпусів, начальники кафедр фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки та спорту ВВНЗ, офіцери управління ФП Центрального управління підготовки та повсякденної діяльності військ (сил), кількість яких складала 75% генеральної сукупності.

Серед цих експертів 96% склали старші офіцери: у військовому званні полковник – 52%, підполковник – 36%, майор – 8%. Основними видами службової діяльності для експертів були: служба ФП (60%), педагогічна (36%) та тренерська діяльність (4%).

Офіцери, які приймали участь у дослідженні, мають значний досвід практичної службової діяльності у військах та ВВНЗ України: на посадах начальника ФП батальйону (4%); начальника ФП полку (56%); начальника ФП бригади (44%); ФП підготовки корпусу (44%); начальника ФП Виду Збройних Сил (16%); офіцерами та старшими офіцерами управління ФП ЗС України було відповідно по 4%; заступниками начальника управління фізичної підготовки ЗС України 8%. Стаж військової служби у 2/3 експертів складає більше 20 років, від 20 до 25 років служби – у 28%; 26-30 років – 20%; більше 30 років – у 16% опитуваних.

На посадах науково-педагогічних працівників перебували у якості: ад'юнкта очної форми навчання – 4%; викладача ФП – 40%; старшого викладача ФП – 36%; доцента кафедри ФП та спорту ВВНЗ – 20%; професора кафедри – 4%; заступника

начальника кафедри ФП та С – 12%; начальника кафедри ФП та С – 28%; старшого наукового співробітника наукового центру Виду Збройних Сил – 8%; начальника навчально-наукового центру ФП та спортивно-оздоровчих технологій – 4%. На тренерських посадах: командира спортивної роти перебувало – 4%; старшого тренера спортивного клубу армії – 4%; начальника спортивного клубу армії – 4%.

Усі експерти є фахівцями високої кваліфікації у військовій галузі знань та в теорії і організації ФП військ, про що свідчать результати аналізу навчальних закладів, які вони закінчили. Вищу військову освіту здобули 100% опитуваних. Кваліфікацію з теорії і методики фізичного виховання різних груп населення отримали 60% офіцерів. Кваліфікацію з теорії, практики та організації ФП військ отримали 40% офіцерів. Два і більше вищих навчальних закладів закінчило 68% експертів: із числа експертів 40% отримало освіту у Військовому інституті фізичної культури м. Ленінград (м. Санкт-Петербург) зі спеціальності “фахівець фізичної підготовки і спорту, викладач”; “тренер вищої кваліфікації, викладач”, 60% закінчили національні цивільні вищі навчальні заклади за спеціальністю “олімпійський та професійний спорт”, “вчитель фізичної культури, організатор туристичної роботи”, “вчитель фізичної культури, фахівець фітнесу та фізичної реабілітації”. Оперативно-тактичну освіту у Національній академії (університет) оборони України отримали 8% експертів; оперативно-стратегічну освіту вищеназваного навчального закладу 4%. Академію державного управління при Президентіві України закінчили 4%.

Майже одна третина експертів (28%) має науковий ступінь кандидата наук відповідно: з фізичного виховання та спорту 16%, військових, педагогічних та історичних наук по 4%.

Деталізація відповідей спеціалістів щодо функціонування окремих елементів системи свідчить про високий рівень відповідних знань і практичного досвіду з управління, керівництва та організації ФП у ЗС України. Так, на думку експертів, суттєвої корекції мають зазнати концептуальні засади ФП. В першу чергу, потребує опрацювання концепція ФП, яка,

на думку експертів, має бути диференційованою в залежності від вимог військово-професійної діяльності, терміну проходження військової служби та способу комплектування ЗС: фізичної готовності – для підрозділів спеціального призначення, частин постійної бойової готовності, бойових частин сил спеціальних операцій та військовослужбовців служби за контрактом – 92%; фізичної придатності для військовослужбовців строкової служби – 8%; оздоровчої спрямованості для військовослужбовців, які мають відхилення у стані здоров'я та тимчасово знаходяться у групі лікувальної фізичної культури – 4%.

Оскільки реалізація основної концепції ФП військ не має достатнього ресурсного забезпечення та в зв'язку з кризовими явищами в економіці України, зрозумілим є і невисока оцінка ефективності різних ланок системи ФП та визначення її невідповідності вимогам сучасних ЗС України, що реформуються.

Керівництво ФП є важливим елементом в системі управління, яка являє собою діяльність посадових осіб, спрямовану на спільне залучення інших посадових осіб або органів та служб на вирішення завдань ФП військ.

Визнаючи важливу його роль в забезпеченні ефективності функціонування системи ФП ЗС України, думка фахівців керівної ланки була майже однотайна: 96% з них вважають, що рівень керівництва ФП лише частково відповідає вимогам армії, що реформується.

За оцінкою експертів, обидва види керівництва – лінійне та функціональне, потребують тих чи інших змін. Лінійне керівництво процесом фізичного вдосконалення військовослужбовців здійснюється особою, котра несе відповідальність за фізичну готовність підпорядкованої військової частини, підрозділу та особового складу, наділена всією повнотою влади і має право віддавати накази і розпорядження з питань ФП і спорту. Лінійне керівництво здійснюється командирами всіх ступенів, особливо нижньою ланкою, які несуть відповідальність за фізичну підготовку підпорядкованого особового складу. Рівень такого керівництва позитивно оцінило лише 4% експертів, а 96% з числа експертів

вважають необхідним внесення часткових (72%), або повних змін (24%).

Оцінка функціонального керівництва ФП була подібна до лінійного. Керівництво такого виду здійснюється посадовою особою, органом або службою, що розробляє варіант рішення з окремих проблем, пов'язаних з ФП, але не має права віддавати накази і розпорядження з їх виконання. Функціональне керівництво здійснюють фахівці ФП військ, командири підрозділів та їх заступники, спортивні організатори підрозділів.

Щодо факторів, які впливають на ефективність лінійного та функціонального керівництва, виділені два: – взаємовідносини та взаємодія між командирами (начальниками) та спеціалістами ФП; – рівень кваліфікації організаторів ФП.

Стосовно першого фактору, тільки 56% експертів визначили наявність повної підтримки командирів (начальників) в організації ФП; решта експертів 44% – часткову підтримку. Пояснення недостатньої підтримки з боку командирів (начальників) лежить в площині недооцінки офіцерським складом військової частини (ВВНЗ) та військовослужбовців за контрактом ролі та місця ФП в забезпеченні фізичної (бойової) готовності військовослужбовців до бойової діяльності.

Якщо серед керівників військових частин (з'єднань, об'єднань) є таке порозуміння, про що наголосило 66,7% організаторів – експертів ФП армійських та повітряних корпусів, то більшість (80%) науково-педагогічних працівників ВВНЗ, офіцерів управління ФП ЗС України та начальників ФП Видів ЗС України наголосили про наявність неповного порозуміння. На саботаж та повне ігнорування діяльності фахівців ФП вказано 4% респондентів.

Оцінка експертами рівня професійної кваліфікації підлеглих їм організаторів ФП довела, що у більшості з них (48%) був лише середній рівень професійної підготовленості; майже у однієї третини (28%) – низький та вкрай низький; менше ніж у третини (24%) – високий рівень кваліфікації.

Аналізуючи стан організації процесу ФП, більшість експертів визнали за потребу корекції організації та методики проведення занять (88%) та контролю ФП (96%). Удосконалення потребують методика та

організація проведення занять з урахуванням специфіки етапів професійного вдосконалення, недосконалість чинної системи перевірки й оцінки фізичної підготовленості військовослужбовців – вимагає корекції як структури, так і кількості фізичних вправ, уточнення способу оцінювання рівня фізичної підготовленості, фізичної готовності та терміну проведення планових перевірок.

На думку експертів, термін проведення планових перевірок фізичної підготовленості військовослужбовців не має бути єдиним (як це визначено чинною НФП-2009), а диференційованим: – один раз на місяць для військовослужбовців строкової служби; – один раз у квартал для військовослужбовців служби за контрактом; – один раз на півроку для офіцерського складу. Переважною думкою експертів (86%) є зменшення кількості вправ для оцінювання рівня фізичної підготовленості. Стосовно доцільності використання тих чи інших шкал оцінювання рівня фізичної підготовленості військовослужбовців, думки офіцерів розходяться: 52% з них схильні до бальної системи; 48% – до комбінованої шкали оцінювання.

Аналізуючи стан різних видів забезпечення ФП, враховували відповідність їх нормативно-правових актів (НФП-2009). Так, більшість респондентів (64%) вважають матеріально-технічне забезпечення як таке, що лише частково відповідає вимогам керівних документів; 36% оцінюють його таким що невідповідає вимогам сучасності. Деталізація цього питання виявила, що наявна навчально-матеріальна база для занять ФП у переважній більшості ВВНЗ відповідає вимогам керівних документів. Хоча спортивні споруди потребують капітального та поточного ремонту, їх вдосконалення, вони сприяють вирішенню завдань навчально-бойової діяльності з загальної та спеціальної ФП.

Деяко гірше ситуація у військових частинах із спортивною базою, обладнанням, тренажерами та іншим устаткуванням, де відсоток оснащеності становить 50-80%. У разі відсутності навчально-матеріальної бази у військовій частині, як визначають експерти, проведення занять з різних форм ФП здійснюється на гарнізонній спортивній базі.

Серед інших видів забезпечення ФП 88% респондентів вважають фінансове забезпечення як незадовільне.

Рівень медичного забезпечення ФП оцінено неоднозначно: 52% вважають його незадовільним, 48% – задовільним. Більш висока оцінка дана науковому забезпеченню, яке 64% експертів оцінило задовільним, а результати наукових досліджень такими, що вирішують актуальні теоретичні і практичні завдання з організації, методики і практики ФП військ та ВВНЗ.

Що стосується методичного забезпечення ФП, суть якого полягає в:

- узагальненні і поширенні передового досвіду організації та проведенні ФП;
- розробці рекомендацій, спрямованих на покращення фізичної підготовленості військовослужбовців;
- забезпеченні керівників необхідними методичними посібниками;
- наданні командирам підрозділів допомоги у проведенні спортивних заходів та занять з ФП;
- наданні методичних рекомендацій з індивідуального фізичного тренування;
- організації роботи методичного класу (кабінету) з ФП, то рівень його оцінено як задовільний (84% респондентів).

Рівень інформаційного забезпечення ФП 48% експертів визнали задовільним, 52% – незадовільним.

Таким чином, оцінюючи ефективність функціонування окремих ланок чинної системи ФП ЗС України, фахівці керівної ланки управління системи ФП військ з метою приведення її у відповідність з вимогами ЗС, що реформуються, вважають за доцільне (**висновки**):

1. Удосконалити систему функціонального керівництва ФП у Видах ЗС України;
2. Переглянути зміст документів з організації ФП у військах в зв'язку з переходом на нові організаційно-штатні структури формування ЗС України, для чого розробити методичні рекомендації з оформлення плануючої, облікової та звітної документації у військах (силах);
3. Вдосконалити методику проведення різних форм ФП, в зв'язку зі збільшенням кількості військовослужбовців які проходять військову службу за контрактом;
4. Удосконалити чинну систему перевірки та оцінки фізичної підготовленості військовослужбовців шляхом узгодження нормативів з вимогами військово-професійної діяльності.

Література

1. Бибилов И. Е. Обоснование методического подхода к определению требуемого уровня физической подготовленности военнослужащих /И. Е. Бибилов // Физическая подготовка военнослужащих с учетом требований современного боя: Сб. науч. метод. работ по итогам опытных тактических учений. – Л.: ВДКИФК, 1986. С. 113 – 123.
2. Болотин А. Э. Концепция развития физической подготовки и спорта в период реформирования Вооруженных Сил Российской Федерации до 2010 года. / А. Э. Болотин, В. Н. Лукашов // Физическая подготовка, боеспособность и здоровье военнослужащих: сб. науч. ст. – СПб., 2003. – С. 3-12.
3. Бородин Ю. А. Аспекты научного обоснования физической подготовки курсантов военно-учебных заведений в период 1960-2003 годы /Ю. А. Бородин // Физическая подготовка военнослужащих: Материалы 2-й открытой науч. – метод. конф. – Киев: НУФВСУ, 2004. – С. 3-11.
4. Боцман О. Проблемы физической подготовки в Вооруженных Силах Российской Федерации /О. Боцман – Режим доступа: <http://orientir.milportal.ru/sport>.
5. Вейднер-Дубровин Л. А. Общая характеристика системы физической подготовки войск / Л. А. Вейднер-Дубровин, В. А. Шейченко. // Теория и организация физической подготовки войск: учебник для курсантов и слушат. ин-та /– СПб.: ВДКИФК, 1992. – С. 103-115.
6. Демьяненко Ю. К. О логике разработки наставлений по физической подготовке военнослужащих / Ю. К. Демьяненко // Современный бой и физическая подготовка войск. – СПб.: ВИФК, 1995. – С. 3-8.
7. Демьяненко Ю. К. Этапы становления специальной направленности физической подготовки военнослужащих /Ю. К. Демьяненко // Материалы к истории физической подготовки войск / ред. В. А. Шейченко. СПб.: ВИФК, 1997. – Вып. 4. – С. 102-117.
8. Джамагаров Т. Т. Вопросы научного обоснования физической подготовки / Т. Т. Джамагаров, Л. А. Вейднер-Дубровин. – Л., 1964. – 87с.
9. Дорофеев В. А. Основные характеристики системы физической подготовки профессиональных армий / В. А. Дорофеев. – Л.: ВДКИФК, 1990. – 71с.
10. Кузнецов И. А. Концепция физической подготовки войск ведущих стран НАТО / И. А. Кузнецов, В. Н. Утенко // Актуальные проблемы теории и практики физической подготовки войск: учеб. пособ. / ред. В. В. Миронов. – С: 97-104.
11. Фіногенов Ю. С. Реформа фізичної підготовки в Збройних Силах України / Ю. С. Фіногенов // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – Вип. 12 – С. 68-72.
12. Чернявський О. А. Головні напрямки вдосконалення системи фізичної підготовки і спорту у Збройних Силах України /О. А. Чернявський // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки військовослужбовців: матеріали всерм. наук.-метод. конф. (Київ, 24 листопада 2011 р.) / НУОУ. – К., 2011. – С. 6-10.
13. Шеголев В. А. Развитие теории и практики физической подготовки в иностранных армиях / В. А. Шеголев, В. Н. Утенко // Физическая подготовка в Вооруженных Силах стран НАТО: учеб. – метод. посб. – СПб.: ВИФК, 1999. – С. 6-76.

Finogenov Y. S., candidate of Pedagogy, associate professor

ASSESSMENT OF PHYSICAL TRAINING SYSTEM EFFECTIVENESS CARRIED OUT BY THE REPRESENTATIVES OF THE FUNCTIONAL AUTHORITY OF THE UKRAINIAN ARMED FORCES

Physical training functional authority plays a key role in a command and control system. Achievement of the physical training objectives and execution of its tasks considerably depend on the quality of theoretical knowledge, methodological skills, and management skills of a physical training specialist.

Therefore an expert opinion concerning the effectiveness of physical training system and ways of its reorganization can be necessary for the development of general guidelines. For this purpose the effectiveness of physical training system levels was assessed by completing a form which contained basic questions concerning conceptual basis of physical training system (directions of the troops physical training concept); control over servicemen physical training (linear functional management of physical training); organization and support (logistic, financial, medical, scientific, methodological, informational).

The article contains the results of physical training system effectiveness assessment carried out by the representatives of the functional authority of the Ukrainian Armed Forces and ways of its improvement.